

Araştırma Makalesi/Research Article

ANLATMADAN ANLATILAN BİR HİKÂYE: ÖLÜ SAKLAYAN MEZARCI

A Story Told Without Telling: The Gravedigger Hiding the Dead

Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
seyma.buyukkavaskuran@omu.edu.tr
Samsun/TÜRKİYE
ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 06.07.2025
Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.10.2025
Yayın Tarihi / Published Date: 25.10.2025

Atıf/Citation

Büyükkavas Kuran, Şeyma. "Anlatmadan Anlatılan Bir Hikâye: Ölü Saklayan Mezarcı". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* 11/23 (Güz 2025), 659-669.

10.28981/hikmet.1735963

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etikine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Öz

Süre; sahneleme, özet, eksilti, yavaşlatma ve durdurma teknikleriyle anlatı zamanını oluşturarak edebiliği kuran anlatı yapısıdır. Oyalanma, geciktirim, erteleme, boşluk ve sürpriz gibi teknikler de bu yapıyla ilişkilidir. Bu tekniklerle okurun anlatıya ilgi ve merak duyması sağlanır. Bir hikâye "sonra ne olmuş" merakını harekete geçirerek okuru edebî oyunun içine çeker. Oyunun kuralı, okurun merak etmesi, bu merakları bağlamında sorular sorması, anlatıdaki kurgusal işaretlerden hareketle sorularına cevap alabilmek için zihinsel bir gayret göstermesi ve edebî hazzı hissetmesidir. Necip Fazıl Kısakürek'in Ölü Saklayan Mezarcı hikâyesi, zaman kurgusu bakımından ilgi çeker. Hikâyede öykü zamanı, beş altı gün; anlatı zamanı bir saatlik süreyi kapsar. Bir saatlik anlatı zamanı sahneleme, yavaşlatma teknikleriyle kronolojik olarak ilerleyen ve anlatıcının yazma sıkıntısını konu edinen bir çerçeve hikâye içerir. Bu çerçeve hikâye; oyalanma, geciktirim ve merak unsurlarıyla okuru hikâyenin sonundaki küçük bir geriye kırılma içine yerleştirilen alt hikâyeye hazırlar. Esasında alt hikâye, Ölü Saklayan Mezarcı başlığına aittir. Fakat kurgusal oyalanma, geciktirim ve boşluk tekniklerinden yararlanılarak bu hikâye beklendiği gibi anlatılmaz. Sadece kişi, olay, mekân, zaman gibi temel unsurları birkaç cümleyle verilir. Başlığın çağrışımları ve kullanılan anlatım teknikleriyle merak ve gerilim yaratan hikâye bir sürprizle sona erer. Sürpriz, hikâyenin anlatılmamasıdır. Anlatılmayan hikâye, okurun muhayyilesine bırakılır.

Anahtar Kelimeler: Anlatı, zaman, geciktirim, sürpriz, Necip Fazıl Kısakürek, Hikâyelerim.

ABSTRACT

Literariness in narratives is formed by the construction of narration time. Narration time is constructed with scene, summary, ellipsis, slow-down and pause techniques. In addition, digression, retardation, delay, gap and surprise techniques are also effective in this construction. Thus, the reader is made to feel interest and curiosity in the narrative and literary pleasure. A story draws the reader into the literary game by initiating the curiosity of "what happened next". The rule of the game is that the reader should be curious, ask questions, and make a mental effort to find answers based on the fictional signposts in the narrative. Necip Fazıl Kısakürek's story The Gravedigger Hiding the Dead is interesting in terms of the techniques used in time fiction. In the story, the story time covers five or six days and the narration time covers a period of one hour. The one-hour narration time is constructed with scene and slowing down techniques. It proceeds chronologically. It contains a frame story about the narrator's writer's block. This frame story is constructed with elements of distraction, retardation and curiosity. It prepares the reader for the main story that is placed in a small analepsis at the end of the story. In fact, this main story belongs to the title The Gravedigger Hiding the Dead. But this story is not told by using fictional distractions, fictional retardation and gaps. Only the basic elements of this story such as person, event, place and time are given in a few words. The Gravedigger Hiding the Dead creates curiosity and suspense with the connotations of the words in the title and the narrative techniques used. It ends with a surprise. The surprise occurs when the story is not told. The untold story continues to be produced by the reader.

Keywords: Narrative, time, retardation, surprise, Necip Fazıl Kısakürek, Hikâyelerim.

Giriş

İnsanoğlu anlatmaya başladığı andan itibaren çeşitli anlatım yollarını denemiş ve böylece edebiyat dünyası farklı tür ve üsluplarla zenginleşmiştir. “Bir olayı ya da olaylar dizisini anlatmayı üstlenen sözlü ya da yazılı söylem” genel olarak anlatı olarak adlandırılmış; “anlatı kavramıyla bu söylemin konularını oluşturan gerçek ya da düzmece olaylar dizisine ve bunların birtakım bağlanma, karşıtlık, tekrar vb. ilişkilerine göndermede” (Genette, 2020, 14) bulunulmuştur. Anlatı bilimi, bu anlatıları çözümleyerek, anlatı yapısının nasıl işlediğini ortaya çıkaran, hikâye etme eyleminin sırlarının keşfedildiği bir alandır. Anlatı biliminin “Nesnesi edebiyat değil edebiliktir, başka bir deyişle belli bir edebî yapının işlemesini sağlayan şeylerdir.” (Todorov, 2018, 108). Anlatının nasıl işlediğini keşfetmek, metnin okunmasıyla ulaşılan edebî hazzı daha da artırır. Metin analizleri araştırmacılar tarafından farklı başlık ve yöntemlerle gerçekleştirilir. Bu analizler yaygın olarak “olay, karakterler, zaman, karakterizasyon, odaklanma, seviyeler ve sesler, konuşmanın sunumu” (Rimmon-Kenan, 2002, VII) gibi konulara yöneliktir. Bir anlatının yapılanışını Genette; düzen, süre, sıklık, kip ve ses (Genette, 2020, 5-6) bağlamında çözümler.

Anlatılarda “İçerik ile biçimin meydana getirdiği bütünlük olan ‘kurmaca yapı’, anlatılan bir ‘öykü’ye (olaylar dizisi) ve bu dizinin okuyucuya aktarılmasına (öyküleme/ tahkiye) dayanır.” (Sazyek, 2003, 84). Anlatı “süre ile ilgili bir edim, zamanın akışı üzerinde (bu akışı daraltmak ya da yaymak suretiyle) etkisini gösteren bir büyü” (Calvino, 1994, 52) gibi kabul edildiği için anlatıların çözümünde araştırmacıların en fazla üzerinde durduğu konu, zamanın kurgulanışıdır. Bu kurgulama anlatının yapısındaki iki zaman biçimi arasındaki zıtlığa ya da ilişkiye dayanır. İlki öykü zamanı (kronolojik zamanı kapsar) yani anlatıda ifade edilen olayların süresidir (Chatman, 2008, 57) ve anlatılanların zamanı (gösterilenlerin zamanı) olarak da adlandırılabilir. İkincisi, anlatının zamanı yani gösterenin zamanı, metnin saatidir (Dumantepe, 2018, 233). Anlatı zamanı, yazarın zamanı kendi niyetine göre düzenlemesiyle oluşur.

Genette zamanın kurgulanışını; sıralama (*order*), süre (*duree*) ve sıklık (*frequence*) kategorilerinde ele alır. Düzen/sıralama, yazarın anlatıdaki olayların sıralamasını dilediği gibi düzenlemesidir. Olaylar normal dizilim ya da anakronik dizilimle sıralanabilir. Normal dizilim, öykü ve öyküleme sıralamasının aynı olduğu kronolojik (1-2-3-4) dizilimdir. Anakronik dizilim ise kronolojik öykü akışının kırıldığı (2-1-3-4) dizilimdir. Anlatının akışı geriye kırılma (*analepsi*, *flashback*) ve ortadaki olayları atlayarak ileriye kırılma (*prolepsi*, *flashforward*) biçiminde sıralanabilir. Süre: Anlatıyı okuyup bitirmek için gereken zamanla öykü olaylarının sona ermeleri için gereken zaman arasındaki ilişkidir. Sıklık: Bir olayın anlatılma sıklığına işaret eder (Genette, 2020, 21-36).

Kronolojik öykü, sürenin özet, eksilti, sahneleme, yavaşlatma, durdurma teknikleriyle düzenlenişiyse söyleme dönüşür. Bu düzenleyiş anlatının ritmik yapısını oluşturur (Genette, 2020, 78). Anlatıdaki ritmik yapı, belirli şeylere dikkat çekmenin, vurgulamanın, estetik veya psikolojik etkiler yaratmanın, gerilim oluşturmamanın, bir olayın çeşitli yorumlarını göstermenin, beklenti ile gerçekleşen olaylar arasındaki ince farkın gösterilmesini sağlar (Bal, 2017, 92). “İşte dizisel

düzenlemedeki bu tür sapmalar yoğun, etkili bir okumaya sebep olur.” (Demir, 1993, 48).

Zamanın ritmik düzenlenişi, Barthes’ın anlatıların yapısındaki temel birimlerden ilki olarak belirlediği yorumbilimsel kodda enigmanın (*gizem/bilmece*) oluşturulmasını sağlar. Yorumbilimsel kodun birimlerinin işlevi; “Bir soruyu, onun yanıtını veya soruyu hazırlayabilecek ya da yanıtı geciktirebilecek çeşitli olayları, değişik biçimlerde eklemlenmek hatta bir bilmece oluşturmak ve çözümünü getirmektir.” (Barthes, 1996, 26). Anlatı, ortaya konan enigmanın (*bilmecenin*) çözümü için hızla ilerler fakat yorumbilimsel kod durdurularla basamaklanmış bir oyun ortaya koyar. Oyun şu oyalayıcı biçimbirimlerle kurulur:

Aldatmaca (tuzak): Bir tür, gerçeğin isteyerek saptırılması.

Kayıpılık (ikirciklik): Gerçek ve aldatmaca karışımı, çoğunlukla bu karışım bilmeceyi kuşatarak onu daha da güçlendirmeye katkıda bulunur.

Eksik yanıt: Gerçek beklentisini daha da yoğunlaştırır.

Askıya alınmış yanıt: Çözümün durdurulması.

Tıkanma (kilitleme) : Çözumsuzluğun kabulü (Barthes, 1996, 75).

Okur; bu tuzaklar, engeller ve belirsizliklerle devam eden okuma yolculuğunda bilmecenin (*enigmanın*) çözümlendiği, aniden ışığa kavuşulan bir sonu bekler. Fakat anlatı zamanı alışıldık zaman akışından farklı olduğu için bu ışığa çok geç kavuşulabilir ya da hiç kavuşulmaz. Yazar okurun ilgisini çekmek, “öykünün kalanını dinleme arzusunu canlı tutmak için” (Calvino, 1994, 55) anlatı zamanını kurarken geciktirim, merak, gerilim, boşluk ve sürpriz gibi zamansal düzenlemeye ait tekniklerden de yararlanır.

Geciktirim (retardation) / Erteleme (delay): Gizemin, bilmecenin (*enigmanın*) çözülmesi için gerekli bilginin okura verilmemesi, eksik verilmesi ve metnin daha sonraki bölümlerine ertelenmesiyle oluşur. Geciktirim, olayların devamı için beklenti yaratır ve olayların nasıl devam edeceğine dair belirsizlik oluşturur. Geciktirim, geleceğe ve geçmişe dönük olarak ortaya çıkabilir. Geleceğe dönük geciktirim okurun “Sonra ne olacak?” sorusunun peşinde gitmesini sağlarken geçmişe dönük geciktirim “Ne oldu?” “Bunu kim yaptı?”, “Neden?” sorularıyla okumasını sağlar. Öykü zamanı ilerler ama okur bir türlü merak ettiği soruların cevaplarına ulaşamaz. Ertelemenin amacı okuru oyalamak değildir. Neler olup bittiğini, sonunda neyle karşılaşacağını öğrenmek isteyen okurda merak ve gerilim oluşturmaktır. Geciktirim yöntemi okuma sürecini tahmin etme ve bilmece çözme oyununa dönüştürür (Rimmon-Kenan, 2002, 127) Artık anlatıyı bir kez okuyup bilmeceyi (*enigmayı*) çözmek ve metni tüketmek okura yetmez. Tekrar okumalarla ritmik oluşumdaki zaman farklılıklarının anlama etkisini; edebiliğin nasıl ortaya çıktığını, kurgunun nasıl işlediğini çözmek edebî metinden alınan hazzı farklılaştırarak çoğaltır. Geciktirim, okurda “umut ve korku”nun çatışmasını sağlar. Bir yandan da anlatının geçmişiyle ilgili bilgi eksikliğiyle okurun merak duygusunu artırır. Okur hem “gerilim hattında” hem de “merak hattında” ilerleyerek okuma serüvenini sürdürür (Stenberg, 1978, 81).

Boşluk (Gap): Anlatılarda metnin verdiği malzeme, eksiksiz bir dünya veya hikâye kurmaya yetmez. Ne kadar çok detay verilirse verilsin anlatıda daima sorular

ve boşluklar kalır. Bu boşluklar anlatıya dinamizm kazandırır ve okurun eserle bağlantı kurmasını sağlar. Boşluk hem öyküde hem söylem/metinde oluşabilir. Öyküdeki boşluklar, hiç verilmeyen bilgilerden oluşurken metindeki boşluklar öyküde mevcut olan bilgilerin metinde verilmemesiyle oluşur. Boşluklar kalıcı ve geçici olabilir. Kalıcı boşluklar metin tamamlandıktan sonra da açık kalır. Geçici boşluklar, anlatının sonraki bölümleri tarafından doldurulur. İleriye kırılmalar yeni boşluklar yaratırken geriye kırılmalar boşlukları doldurur ama yeni boşluklar da yaratır. Boşluklar okurun ilgi ve merakını artırır, okuma süresini uzatır ve okurun metnin anlam kazanmasına dinamik şekilde katılımını sağlar (Rimmon, 2002, 127-129). “Boşluklar okurun bir yorumla karşılık vermesini gerektirir. Okur için boşluk doldurmaktan kaçmak mümkün değildir. Okurun anlatıdaki boşlukları, çeşitli nedenlerle bahsedilmemiş ancak kaçınılmaz ya da olası olaylarla, kişilik özellikleriyle ve nesnelerle doldurması doğaldır.” (Chatman, 2008, 26).

Sürpriz (surprise): Bilgi eksikliği veya yanlış anlamadan doğar. Daha önce olmuş fakat açıklanmamış, gizlenmiş bir durumun, olayın ani bir geriye dönüşle açıklanmasıdır. Böylece okurun kişi, olay ve mekâna yönelik tepkisi yeniden şekillenir (Strenberg, 1978, 157). Sürpriz, okuru önceki olayları düşünmeye, beklenmedik bir olay ile o olaylar arasında anlamlı bir nedensel bağlantı bulmaya ve dağınık gibi görünen bilgiyi mevcut bütünle birleştirmeye yönlendirir. Okur, mantıklı tahminler etrafında ahlaki kurallara uygun veya kendi arzusuna göre beklenti içine girebilir. Sürpriz, bu beklentilerin boşa çıkmasıyla en üst noktaya ulaşır. “Geciktirim ve sürpriz karşıt değil birbirlerini tamamlayıcı kavramlardır. Anlatılarda her ikisi de karmaşık biçimlerde bir arada çalışabilirler: olaylar zinciri bir sürpriz olarak başlayabilir, geciktirim modeline dönüşebilir ve beklenen sonucun boşa çıktığı, başka bir sürpriz olan ‘bükülme’ (twist) ile sonuçlanabilir” (Chatman, 2008, 55).

Bu teknikler, yüzyıllar içinde insanoğlunun ürettiği anlatılarda kullanılır. Eser merkezli kuramlar da bir eserin edebiliğini yazarın hayatı, psikolojisi dâhil olduğu toplumun tarihî ve sosyolojik yapısında değil kendi içindeki yapılanışta ve kullanılan anlatım tekniklerinde arar. Anlatılan olaylar dizisinin bir edebî söyleme dönüşmesi özellikle zamanla ilgili tekniklerin kullanımına bağlanır.

Anlatılmadan Anlatılan Bir Hikâye: Ölü Saklayan Mezarcı

Anlatıda, zamanın kurgulanışıyla ilgili tekniklerin edebiliği nasıl oluşturduğunu göstermek üzere Necip Fazıl Kısakürek’in *Hikâyelerim* adlı eserinde yer alan “Ölü Saklayan Mezarcı” (1928) hikâyesi incelenecektir. Necip Fazıl, *Çile* şairi olarak bilinse de şairliğinin yanında edebiyatın başka alanlarında da eser vermiştir. Fikrî eserleri, tiyatroları, hikâyeleri, az da olsa romanları mevcuttur.

“Ölü Saklayan Mezarcı”; ritmik yapısı; geciktirim, erteleme, oyalanma, boşluk teknikleriyle yaratılan gizemli ve tekinsiz olaylar dizisi ve atmosferiyle merak, gerilim ve sürpriz özellikleri öne çıkan bir hikâye olarak dikkat çeker. Necip Fazıl’ın; “Çile”, “Kaldırımlar”, “Boş Odalar”, “Cinler”, “Bacalar”, “Çan Sesi”, “Ölünün Odası” gibi şiirlerinde şairin buhranına eşlik eden cin gibi olağanüstü varlıklarla; karanlık, gizemli, dehşete düşürücü atmosferlerle karşılaşılır. “Eski Elbiselerin Hafızası”, “Ölü Saklayan Mezarcı”, “Sırtlan”, “Hayalet”, “Yılan Kalesindeki Hazine” gibi hikâyeleri de böyle gizemli, korkulu ve dehşet uyandıran olaylar ve ortamlar içerir.

“Ölü Saklayan Mezarıcı”, anlatıcı-yazarın öykü yazma sıkıntısıyla bir kahvehaneye girmesi, orada kaldığı kısa sürede insanlardan birkaç cümle duyduktan sonra dışarıya çıkmasından ibaret yaklaşık bir saatlik anlatı zamanını kapsar. Hikâyede ilgi çekici olan anlatı zamanının kurgusudur. Bu kurgu tam da yazarın hikâyede söylediği gibi “adi bir vakaya bir artist hüneriyle sonsuz mânâ vermek için evvelden düşünülmüş, sıraya konmuş” (Kısakürek, 2020, 35) bir yapı arz eder. “Ölü Saklayan Mezarıcı” metni üç öykü barındırır:

1. Yazma sıkıntısı çeken yazarın bir kahvehaneye girmesi orada kaldığı bir saatlik süre içinde yazacak bir konu bulup dışarı çıkmasından oluşan çerçeve (dış) anlatı.

2. Kahvehanedeki insanlardan duyulan birkaç cümleyle ipuçları ve özeti verilen ölü saklayan mezarıcıya ve genç kıza ait alt (iç) anlatı.

3. Bu iki öykünün birleşmesiyle oluşan ve Necip Fazıl Kısakürek tarafından yazılan “Ölü Saklayan Mezarıcı” adlı anlatı.

Çerçeve anlatı, şairane bir dikkatin detaylandırmalarıyla kurulmuş, alt anlatı ise küçük bir geriye kırılmayla verilen dört beş cümle ve boşluktan oluşturulmuştur. “Ölü Saklayan Mezarıcı” başlığı aslında bu alt anlatıya aittir. Hikâyenin düzeni şöyle gösterilebilir:

Yazma sıkıntısı

Ölü
Saklayan
Mezarıcı

“Ölü Saklayan Mezarıcı”, anlatıcının yazma sıkıntısını, etrafını gözlemlemesini ve düşüncelerini; sahneleme, durdurma, yavaşlatma teknikleriyle anlatarak başlar. İlk paragrafta her zaman gelinen kahvehane durdurma tekniğiyle ilk defa görülüyormuş gibi detaylıca tasvir edilir:

“Hikâyemi yazmak için her zaman uğradığım kahvehaneye gittim. Bu kahvehane, üst katı mahzun bir boyun gibi yana eğilmiş iki katlı bir evin alt katıdır. Dışardan her zaman tozlu, buğulu ve benek benek lekeli görünen camlarından içerisi pek fark edilmez. Kapıyı zahmetle açıp da içeriye giren, sokağın zemininden bir basamak aşağıya iner. Dört köşe ufacık bir dükkân... Yerde tuz ruhile temizlenmiş sarı, dört köşe taşlar... Ufak, yuvarlak, kırmızıya boyanmış masalar... Etrafında arkalıklı hasır iskemleler... Sağda bir tezgâh... Tezgâhın tam orta yerinde ancak bir başın sığabileceği üç köşe bir delik... Etrafı baklava biçiminde kafeslerle örtülü... Kafeslerin içinde siyah, pembe, yeşil, kırmızı, mekteplilerin el işi kâatlarından süsler... Kahveci, işte şu tezgâhın içinde, saçsız kafası, bir armudun dip tarafı gibi şişkin ve çıkık alnı, ufacık yeşil gözleri ve ebedî bir ceza altındaymış gibi korkak ve çekingen gülüşüyle yaşlı bir arnavut...” (Kısakürek, 2020, 31).

“Ölü Saklayan Mezarıcı” başlığıyla daha en baştan bir bilmeceyle (enigmatik) karşılaşan meraklı okurun zihninde “Ölü saklayan mezarıcı mı? Nasıl olur? Niye saklasın?” gibi sorular belirir. Yine “ölü”, “mezar” “sakla-” kelimelerinin çağrıştırdığı anlamlarla ürpertici, korkulu, suç içeren bir olayın anlatılacağına dair

beklenti oluşturulur. Okur bu soruların cevabını bulmak ve beklentilerinin nasıl gerçekleşeceğini öğrenmek üzere hikâyeyi okumaya başladığında ilk olarak mekâna ait bu tasvir paragrafıyla karşılaşır. Kahvehanenin üst katındaki evin mahzun bir boyun gibi yana eğilmiş olması, buğulu ve kirli camlarından içerisinin görülmemesi, kahvehaneyi başlığın sebep olduğu beklentilere uygun gizemli bir mekân olarak şekillendirir. Kapalı ve içi görünmeyen kirli bir alana girilmiştir. Üstelik bu giriş, zor açılan bir kapıdan ve bir basamak aşağıya inerek gerçekleşir. Mahzen ya da bodrum gibi zeminden aşağıdaki bu mekâna girilerek güvenli alandan tekinsiz alana geçilir. Burası dört köşe küçük bir alandır. Zemini tuz ruhuyla temizlenmiş kirli, kare sarı taşlarla kaplıdır. Masalar kırmızıya boyanmıştır. Seçilen renklerle de bu dar alanın temizlikten ve ferahlıktan uzak, boğucu atmosferi eksiltelerden yararlanılarak belirginleştirilir.

Anlatıcının bakış açısı; olay, durum ve mekânları tasviriyle oluşturduğu perspektif manipülasyonu gerilimli bir öykü atmosferi oluşturulur. “Büyük gerilim anlarında bir büyüteç gibi çalışan” (Bal, 2017, 94) yavaşlatma ve durdurma teknikleriyle kahvecinin özelliklerine odaklanılır. Zeminden aşağıdaki bu daracık ve kasvetli alandan sorumlu olan kahvecinin toprak altında yaşayan bir sürüngeni çağrıştıran özelliklerine dikkat çekilir. Kahveci; göbekli, neşeli, pos bıyıklı biri olarak şekillendirilmez aksine saçsız kafa, şişkin ve çıkık alın, ufacık yeşil gözler ve sonsuz bir ceza altındaymış gibi korkak ve çekingen gülüşüyle, ağlamaklı yüzü, tezgâhın deliğinden bir yılan gibi uzattığı ince ve pörsük boynuyla bu tekinsiz alanı tamamlar. Okurun yeni soruları kahvecinin sonsuz bir ceza altındaymış gibi oluşunun sebepleri üzerinedir. Kahveci suçlu biri midir? Acaba ölü saklayan mezarıcıyla bu çirkin kahveci Bayram Ağa arasında bir bağ mı vardır?

Anlatıcının bir masa bulup oturması yavaşlatma tekniğiyle, kahvede bulunan beş kişi eksiltelerle tasvir edilir. Mahalle eşrafı tipli iki kişi nargile içmekte, eski bir zabıt gazete okumakta, kasketli iki kişi de kâğıt oynamaktadır. Bu kişiler kimdir, nasıl insanlardır bunlarla ilgili bilgi verilmez. Kahvede nargile fokurtusundan ve kâğıt oynayan adamlardan birinin elinin tersini masaya vurmasından dolayı çıkan “küt küt” sesinden başka ses yoktur. Okurun hikâyenin başlığı dolayısıyla duyduğu meraka cevap olabilecek bir olay ya da ayrıntıyla henüz karşılaşılmamıştır. Anlatıcı “nesneler, kişiler ya da manzaralarla ilgili pek çok betimleme yaparak anlatısal oyalanma” (Eco, 1995, 79) ile okurunu bekletmektedir. Bu oyalanma sürecine hâkim olan sessizlik, fokurtu sesi, belli aralıklarla duyulan “küt küt” sesi; “Ölü saklayan mezarıcı kim?”, “Bu kahveci kim?”, “Ölü saklayan mezarıcı ile kahvehanede oturan adamların bağı nedir?” sorularıyla tekinsiz ve dar bir alanın içine girmiş olan okurda merak, beklenti ve gerilimi yavaş yavaş tırmandırır.

Anlatıcının cebinden kâğıt kalem çıkarması, yazacak konu bulamayışının sıkıntısı yavaşlatmayla verilir. Sahneleme tekniğiyle kahvedekilerin kâğıt oyunuyla ilgili konuşmaları, gülüşmeleri, nargilelerine ateş istemeleri aktarılır. Sahneleme, duraklama ve yavaşlatma teknikleri bu gerilimli atmosferin oluşturulmasında etkilidir. Fakat bir türlü hikâyenin başlığının oluşturduğu bilmecenin (enigmanın) çözümüne ilişkin bilgi verilmez. Beş sayfalık hikâyenin iki sayfası okunduğu halde hem okur hem de anlatıcı, ne olacağını bilmeden gergin bekleyişe devam ederler. “Ölü Saklayan Mezarıcı” hikâyesine ait bilgi eksikliği, belirsizlik ve erteleme, beklentilerine karşılık bulamamış okurda gerilimi sürdürür.

“Evet, bugün bu kahvehane bende tuhaf bir tesir yaptı. Yanı başımdaki bu insanlardan, nerdeyse mühim, fevkalâde bir şey doğacak gibi dikkatimi üzerlerinden sıyıramıyorum.” (Kısakürek, 2020, 33).

Yukarıdaki cümle okura beklediğine degeceğini, birazdan fevkalade olayların ortaya çıkacağını müjdeler bir yandan da merak, beklenti ve kaygıyı artırır.

“Bayram Ağa’nın üç köşe delikten uzanan başını gördüm. Esmer dudakları kımıldamadan bir şeyler mırıldandı:

- Ölü kaç gün kalmış evde?” (Kısakürek, 2020, 33).

Kahvecinin bu sorusuyla, ertelenmiş olan asıl hikâye başlar. Ertelenen hikâyenin ana konusu bir ölünün gömülmeden evde kalmasıdır. Fakat başlık etrafında oluşan sorular ve beklenti henüz karşılık bulamamıştır. Sadece eksik bir yanıtla okur oyalanmaya, hikâye geciktirilmeye devam eder. Üstelik bu eksik yanıt, yeni soruların doğmasına sebep olur: “Ölü neden evde kalmıştır? Kaç gün kalmıştır? Bu ölü kimdir?” Ayrıca Bayram Ağa’nın sorusuna kahvedekilerden bir cevap gelmemiştir. Sorunun gizemi ve içinde sakladığı hikâyenin oyalanmalarla ertelenmesi gerilimli bekleyişi sürdürür. Anlatıcı da okuruyla beraber aynı gerilimin içindedir; okurun güveneceği, bilgi alacağı bir kaynak yoktur. Anlatıcı da okur da güvensiz, tekinsiz bir ortamdadırlar.

“Basit bir sual. Biri ölmüş ve bir kaç gün kaldırılmadan evinde kalmış. Olabilir ya. Fakat kendi kendimi kandıramadım. Ortaya atılan bu sözün tesiri neresinde bilmem? Belki de ait olduğu vakanın tabii hatlarından haberim olmadığı için, bende derin bir gizlilik ifade etmesinde... Ölü kim? Niçin birkaç gün kaldırılmadan kalmış? Bunlar izah edilmedikçe bu basit cümle zehrini dökmeyecek” (Kısakürek, 2020, 34).

Bu basit ama zehirli cümle, anlatıcının da okur gibi olaylardan haberdar olamayışı, soruların tekrar edilmesi ve cevabın ertelenmesiyle gerilimi üst noktaya taşır. Ortaya atılan “Ölü kaç gün kalmış evde?” sorusuna rağmen kahvedekilerin duymamış gibi davranarak kendi hallerine devam etmesi yavaşlatma tekniğiyle verilir. Onlardan birinden gelecek herhangi bir cevabın ertelenmiş hikâyeye dair bir ipucu sunması muhtemeldir ama onların sessiz kalışları ertelemeyi devam ettirir. Bu sessizlik sürerken peykede oturan eşraf tipli adamlardan biri kalın ve tane tane söyleyen bir sesle ortaya yeni bir cümle atar:

“- Ölü saklayan bir mezarcı... Gel de inan! Olur şey değil” (Kısakürek, 2020, 34).

Kahvede bulunanlar yine aldırış etmezler ve sessizlik devam eder. Bu iki cümleye rağmen sessizliğin devam etmesi, bu sırada sadece kahveci Bayram Ağa’nın üçgen delikten incecik boynunun alabildiğince uzandığına dikkat çekilmesi ve kahvehaneye koyu bir sır havasının hâkim olduğunun belirtilmesiyle hikâyenin başından beri ölü saklayan mezarcı sırrının peşinde olan okurun merakı iyice artar. Hikâyenin sonuna yaklaşıldığı sırada kahvehanede kimden çıktığı belli olmayan seslerle ve geriye kırılma tekniğiyle sonunda bilmecenin (enigmanın) çözümüyle ilgili bilgiler eksilti ve boşlukla ortaya saçılır:

“- Beş gün kalmış... Düşün, beş gün... Kimsenin haberi olmadan...

- Mezarcı da beş gün kendisinden başka kimsenin ayak atmadığı bu eve girip çıkıp girmiş, ha!...

- Bereket versin çocuklara...

- Sahi... Çocukların topu bahçeye kaçmış da duvardan topu almak için bahçeye girdikleri zaman kapının camından taşlıktaki ölüyü görmüşler.
- Ne de güzel kızdı değil mi?
- Ya!.. Sorma, sorma...” (Kısakürek, 2020, 34).

Anlatıcı ve okur bu sürpriz cümlelerle aradıkları cevaba ulaşmış gibidirler. Fakat dağınık cümlelerden oluşan eksik yanıt sadece metnin oyalayıcılığını artırır.

“Çıldıracaktım. Hepsi ayrı ayrı bir esrar kuyusu açan bu sözler bir hâdiseyi anlatmak şöyle dursun, olup biteni büsbütün içinden çıkılmaz bir hâle getiriyordu” (Kısakürek, 2020, 35).

Bu cümlelerle anlatıcı çözülmüş gibi görünen bilmecenin (enigmanın) çözülmediğini, verilen ipuçlarının bilmeciyi daha da karmaşık hâle getirdiğini duyurarak daha büyük bir gerilimi başlatır. Ölenin genç bir kız olması, üstelik güzel olması, mahalleli tarafından tanınan ve belki sevilen biri olması, ölüsünün metruk bir evin taşlığında beş gün boyunca kalması gibi sebeplerle okurun acıma ve empati duyguları harekete geçirilerek gerilimi artırılır. Mezarcının bu genç kızın ölüsünü niçin saklamış olabileceğine ilişkin korku ve acı dolu ihtimaller gerilimi besler. Okurun bir dedektif gibi çözmesi gereken sorular gittikçe artmakta ayrıca anlatıcı okura düşünmesi gereken soruları açıkça söylemektedir: “Ölü saklayan mezarıcı mı dediniz? Niçin saklamış mezarıcı bu ölüyü beş gün evinde?” (Kısakürek, 2020, 35). Anlatıcı okurunu oyalamaya ve asıl hikâyeyi anlatmamaya devam eder:

“Bu suâlî sormak için ayağa kalktım. Tezgâha kadar ilerleyerek kahvenin parasını verdim. Sonra yüzümü peykede oturan şişman, altın köstekli, yakalıksız adama döndürdüm. O, gözleri yerde, nargilesini fokurdatıyordu” (Kısakürek, 2020, 35).

Anlatıcının kahveden çıkmak üzere olduğu bu anın yavaşlatma tekniğiyle anlatılması eli yüreğinde bekleyen okurun merakını ve heyecanını üst seviyeye çıkarır. Artık sorularının cevabını alacağı umuduyla dikkat kesilen okuru bir sürpriz beklemektedir:

“Soracaktım! Soruyordum! Vazgeçtim!” (Kısakürek, 2020, 35).

Okur, yavaş yavaş gerilen bir yaydan fırlayacak okun hedefi tam ortasından vurmasını bekler bir hâldedir. Yay en son gerilme noktasına kadar gelmiş fakat ok fırlamadan kayıp yere düşmüştür. Bu kötü sürprizle okur hayal kırıklığı ve şaşkınlık içinde kalır. Masal, roman ve klasik hikâyeye gibi edebî türleri okuyanlar, metnin bir yerinde sorularının cevaplarını bulmaya, gizemin çözülmesine alışkındırlar. Beklentileri de bu yöndedir. Fakat “Ölü Saklayan Mezarıcı” hikâyesi türün “daha önce anlatılanların doruk noktasına ulaştığı, beklenmedik bir sonuca yönel[me]” (Eyhenbaum, 2016, 192) imkânlarından yararlanarak okurun beklentilerini boşa çıkarır. Hikâyeye, kalıcı boşlukla sona erer. Anlatıcı bir hikâyenin kapısını açmış fakat kapatmadan gitmiştir. Kalıcı boşluk içindeki okur cevaplanmayan sorularla baş başa kalmıştır. Hermeneutik kod çözülmemiş, bilgi eksikliği giderilememiştir. Yanıt askıya alınmıştır. Üstelik kabul edilemez bir sonuca ait ihtimaller gerilimi daha da artırmıştır.

Merakın tetiklenmesi, sırrın çözülmemesi, yanıtın askıya alınması, okuru tembelliğinden uzaklaştırarak muhtemel olay örgüleri düşünmeye sevk edecektir. Anlatıcı, olay örgüsünü kurma işini okurun hayal dünyasına bırakarak onu bir

oyunun içine çeker ve orada yalnız bırakır. Okur ne tür bir olay örgüsü tasarlarsa tasarlasın asıl olay örgüsünü bilememekten dolayı oyundan hiç çıkamayacaktır. Öykünün sonunu merak eden fakat “Ne olmuş?” sorusuna tam olarak cevap alamayan okur, tıkanma (kilitlenme) oyalamasıyla bir muammanın içine hapsedilmiştir. Yazar, okuru burada edilgen halden çıkarmış, bizzat askıya alınmış yanıt etrafında oluşacak öykünün yaratıcısı konumuna getirerek öyküsünü okurlarının sayısı kadar çok olasılıkla devam ettirecek yolu tutmuştur. Askıya alınmış yanıt sebebiyle anlatılmamış hikâyeyi; verilen kişi, zaman, yer, olay gibi temel unsurlarla (Mezarıcı ve genç kız, Beş gün... Mezarıcıdan başka kimsenin ayak atmadığı ev... Top oynayan çocuklar... Camlı kapı... Taşlıkta bir ölü... Ne de güzel kızdı...) okurun üretmesine bırakmıştır.

Sorular, bilinmezlikler, beklenmedik sürpriz, ihtimaller ve çözümsüzlük, anlatılmayan asıl hikâyeyi gizem ve gerilim dolu bir hikâye olarak tasavvur etmeye sebep olur. Anlatıcının başarısı her şeyi anlatmak, detay vermekte değil ustaca açtığı boşluklarla ortaya çıkar. Gerçi o kahvehanenin tasvirinde ve yazma ıstırabının anlatımında son derece detaycıdır. Fakat ölü saklayan mezarıcının hikâyesine sıra gelince bir anda kendi anlatıcı konumunu kahvehanedekilere bırakır. O da okurları gibi sadece kahvehanedekilerin söyledikleri kadarıyla ertelenen hikâyenin ipuçlarına ulaşır. Artık anlatıcı da biz okurlar gibi bu olayı sadece birkaç cümleyle duyan başka detayları bilmeyen kişi konumuna düşer. Anlatıcı işin kolayını bulmuş gibidir. Ürpertici ya da korku dolu bir öyküyü dile getirmekten kurtulmuş, ritmik oluşumu sağlayan unsurlarla öykünün gerilimli atmosferini oluşturduktan sonra açtığı boşluklarla olay örgüsünü okurunun muhayyilesine bırakarak bu işten sıyrılmış gibidir. Elbette yazarın uyguladığı teknik edebiyatın sihrini, yazarın yaratma gücünü ortaya koyan, öykünün etkisini artıran bir yöntemdir. İşin kolayına kaçmak değil anlatı tekniklerini, özellikle zamanın kurgulanışını etkili biçimde kullanan yazarın yaratıcı gücünün sonucudur. Yazar sözlü gelenekte yer alan, sözü uzatarak sonu merak ettirme, hikâye içinde hikâye anlatma tekniklerine vâkıf, aradaki boşlukları doldurabilecek, mezarlıkta geçen cinli perili, cinayetli korku masalları/hikâyeleri dinlemiş/okumuş örnek okuru muhatap alır. “Beklenti, düş kırıklığı ve yeniden düzen verme oyunu” kuran yazar “ben yapıtı bozuyorum, siz elinizden geleni en iyi biçimde yeniden yapın” (Ricœur, 2012, 53) diyerek okuru muhtemel senaryolarla baş başa bırakır.

Sonunda anlatıcının yazma sıkıntısı dağılır. İlham ve konu arayışı sırasında karşılaştığı mekân ve insanlar, bu insanlardan duyduğu cümleler etrafında okurun da yazım sürecine tanıklık ettiği üst kurmaca özelliği taşıyan bir hikâye ortaya çıkar. Hikâye boyunca devam eden yazma gerilimi sona ermiş, anlatıcı ferahlamıştır:

“Fikrimi bir an o kadar beğendim ki hiçbir şey sormadan hemen gerisin geriye döndüm. Hızla sarı dört köşe taşların üstünden kaydım. Kahvehanenin kapısını açtığım zaman içerdeki esrarlı havanın benimle beraber bir yılan gibi temiz havaya kaydığını ve mavi bir toz zerresi halinde dağılarak bütün arşı doldurduğunu görüyordum.” (Kısakürek, 2020, 35).

Hikâyenin son paragrafında anlatıcı kasvetli, gizemli, tekinsiz kahvehaneden bilinen, sıradan dış dünyaya çıkar ve temiz havaya kavuşur. Okur en azından “Anlatıcı aradığı ilhamı ve konuyu bulabilecek mi?” sorusunun cevabına çerçeve anlatı bağlamında ulaşır. Evet, anlatıcı aradığını bulmuş ve “Ölü Saklayan Mezarıcı” hikâyesi ortaya çıkmıştır. Fakat alt anlatıdaki bilinmezlikler çözülmeden

kaldığı için okur kahvehaneden çıkamamıştır. Hikâyenin son cümlesinde bile içerdeki esrarlı havanın bir yılana benzetilmesi ve mavi bir toz zerresi gibi havaya dağıldığının söylenmesiyle gerilim devam ettirilir.

Necip Fazıl, tiyatroyu “Ön tarafı açılır kapanır bir mikâp (küp) içinde hayatı yakalamak... Kapana kısıtır gibi... Tiyatro budur.” (Kısakürek, 2010, 5) tanımında bir küpe benzetir. Aynı şekilde bu hikâyede de gerçek dünya içinde bir küp gibi dört tarafı kapalı bir kahvehane mekân olarak seçilmiştir. Bu küp, dünyanın yoğunlaştırılmış bir kesitidir. Dünyada da nice kötülükler olur ve insanlar hayatlarına günlük eğlencelerine ve oyalanmalarına devam ederler. Kötülük onlar için konuşulacak bir dedikodu malzemesi ya da şaşırılacak, hayret edilecek bir durumdur. Fakat yaşanan kötülükler bütün mekânlara ve insanlara suskun bir ısırap ve suçlu sessizliği bırakır. Yaşanan kötülüğün sızan zehir, kahvehaneyi de dünyayı da hissedilen fakat net olarak anlaşılmayan, elle tutulup gözle görülmeyen bir karanlıkla, sisle, tekinsizlikle sarar. Hikâyede görünen âlem bütün detaylarıyla anlatılmış bilinmeyen âlemin perdesi azıcık kaldırılmış ve fakat perde açılmamış, hakikate ulaşamamıştır.

Sonuç

Anlatı bilimi, anlatıların nasıl işlediğini ve nasıl kurulduğunu açıklayan, sistematik işleyişini tespit eden bir alandır. Anlatı bilimciler, ne anlatıldığının çok nasıl anlatıldığı üzerinde durarak anlatma tekniklerini belirlemişler ve anlatıların zaman/süre unsuruyla ilişkisinin önemini ortaya koymuşlardır. Bir olaylar dizisinin anlatıya dönüşmesi öykü zamanı ile anlatı zamanı arasındaki farka dayanır. Anlatı zamanı, verilmek istenen duygu ya da niyete göre yazarın tasarrufuyla oluşur. Okur üzerindeki yönlendirme ve etki de bu zamanının düzenlenişine bağlıdır. Zamanda ileriye ve geriye kırılmalarla, sahneleme, özet, eksilti, yavaşlatma ve durdurma gibi tekniklerle anlatı zamanı kurgulanır. Geciktirim, merak, gerilim, boşluk ve sürpriz unsurları da zamanın kurgulanmasında etkili olur ve böylece edebilik ortaya çıkar. “Sonra ne olmuş?” sorusunun peşindeki okur anlatısal oyalanmalarla, geciktirilen bilgi ve cevaplarla kurmaca oyunda tutulur ve bu oyunda kalış edebî hazı doğurur. Necip Fazıl Kısakürek’e ait “Ölü Saklayan Mezarıcı”, anlatı zamanının kurgulanışıyla ilgi çeken bir hikâyedir. Üstelik geciktirim, erteleme, boşluk, merak, gerilim, sürpriz unsurlarıyla anlatısal oyalanmalardan eksik yanıt ve askıya alınmış yanıt teknikleriyle kurulmuş olması bakımından incelenmeye değerdir. Hikâyenin adı “Ölü Saklayan Mezarıcı”dır. Fakat bu başlığa uygun bir hikâye tam olarak anlatılmaz. Yazma sıkıntısı çeken anlatıcının ilham arayışının anlatıldığı çerçeve anlatının içine beş altı cümle ile yerleştirilen alt anlatı olarak kurgulanır. Anlatısal oyalanmalarla geciktirilen hikâye okurun beklentilerine uyacak biçimde verilmez. Eksilteler ve boşluklarla, cevapsız kalmış sorularla askıda bırakılır. Dedektif hikâyelerindeki gibi gerilim yüklü bir atmosferden doğan ve detayları verilmeyen “Ölü Saklayan Mezarıcı”, okurunu muhtemel detaylarının tasavvuruyla baş başa bırakır. Hikâye alışılan biçimde anlatılmamış fakat verilen ipuçlarıyla her okurun zihninde kendi okuma ve hayat tecrübesiyle kurgulayabileceği sayısız ihtimallerle şekillenen “Ölü Saklayan Mezarıcı” hikâyelerine kapı açmıştır. Hikâye, sürenin düzenlenişine ilgili teknikler bakımından incelendiğinde yazarın yaratıcı gücü çok daha net görülmüştür.

Kaynakça

- Bal, Mieke. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press, 2017.
- Barthes, Roland. *S/Z*. Çev. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: YKY, 1996.
- Calvino, Italo. *Amerika Dersleri*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları, 1994.
- Chatman, Seymour. *Öykü ve Söylem Filmden ve Kurmacada Anlatı Yapısı*. Çev. Özgür Yaren. Ankara: De Ki Basım Yayım, 2008.
- Demir, Yavuz. “Bir Sezai Karakoç Hikâyesinde Ritmik Oluşum”. *Yedi İklim*. C. 6, S. 44-45 (Kasım-Aralık 1993). s. 47-51.
- Dumantepe, Seçil. *Roman ve Öyküde Zaman*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2018.
- Eco, Umberto. *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Can Yayınları, 1995.
- Eyhenbaum, Boris. “Düzyazı Kuramı”, (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat). *Yazın Kuramı*. (Der. Tzvetan Todorov), İstanbul: YKY, 2016.
- Gérard, Genette. *Anlatının Söylemi*, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Hikâyelerim*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2020.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Tohum*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010.
- Lodge, David. *Kurgu Sanatı*, Çev. Aytaç Ören, Ankara: Hece Yayınları, 2013.
- Ricœur, Paul. *Zaman ve Anlatı: 3 Kurmaca Anlatıda Zamanın Biçimlenişi*. Çev. Mehmet Rifat, İstanbul: YKY, 2012.
- Rimmon-Kenan, Shlomith. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London and Newyork: Routledge, 2002.
- Sazyek, Hakan, “Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması”, *Adam Sanat*. S. 213. Ekim 2003. s. 83-98.
- Sternberg, Meir. *Expositional Modes and Temporal Ordering in Fiction*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1978.
- Todorov, Tzvetan. *Poetikaya Giriş*. Çev. Kaya Şahin. İstanbul: Metis Eleştiri, 2018.